

ГРЪКОЕЗИЧНИ ДОКУМЕНТИ, КАСАЕЩИ ОТПУСКАНЕ И ПРЕДОГОВАРЯНЕ НА ЗАЕМИ ОТ 60-ТЕ ГОДИНИ НА XIX ВЕК

Веселин Горанчев

DOCUMENTS IN GREEK, CONCERNING GRANTING AND RENEGOTIATION OF LOANS FROM THE MIDDLE OF THE 19TH CENTURY

Veselin Goranchev

Abstract: *This publication presents segmented texts and translations in Bulgarian language of three Greek-language documents from Fund 963 K – Commercial House “Bratya Rusovich” – Arbanassi village. The archive is stored in State Archive - Veliko Tarnovo. The documents provide information about part of the business activity of the 19th century Arbanassi entrepreneur, Cyril Dimitrov Rusovic, and in particular about his practice of granting loans. The publication also provides information on the origin and commercial activity of Cyril Rusovic.*

Key words: *Arbanassi, Revival, Rusovich, Greek-language documents, business activities, trade, lending.*

Настоящата публикация представя сегментираните текстове и преводите на български език на три гръкоезични документа от фонд 963 К – Търговска къща „Братя Русович“ – село Арбанаси, който се съхранява в ДА – В. Търново. Документите предоставят информация за част от стопанската дейност на арбанашкия предприемач от XIX в. Кирил Димитров Русович и по-конкретно за осъществяваната от него практика по отпускане на кредити.

Кирил Русович е представител на третото поколение на един от най-видните възрожденски родове в Арбанаси, Великотърновско – рода Русович. Основоположник на рода е дядото на К. Русович – Руси Николау. Той е преселник от Трявна или Тревненския регион. Заселва се в Арбанаси и създава семейство преди опустошаването на селището от кърджалиите през 1798 г. Имаме основания да смятаме, че неговата съпруга, на име Анастасия, произхожда от високопоставен местен (арбанашки) род. Семейството на Руси и Анастасия има наследници, сред които няколко дъщери и поне един син. Името на този син е Димитър. Той има няколко преки наследници, един от които е Кирил Русович [Горанчев, В. 2017, с. 204–205].

Първоначално Р. Николау е занаятчия, практикуващ терзийство. Съществуват основания да допуснем, че по-късно се опитва да надгради тази дейност,

като се стреми към развитие в по-високото ниво на стопанска инициатива – търговията. В предприемаческата си практика използва финансови инструменти (полици). При решаването на спорове със своите стопански партньори се обръща към съществуващите по това време съдебни институции. Р. Николау се налага и като един от първенците на Арбанаси. Неговото име в качеството на свидетел заедно с имената на първенците на селището стои на документи, които са издадени от Търновската митрополия и касаят местната общност. Върху документ [НБКМ, БИА, ф. 36, ПА 3588]¹, изготвен от първенците на Арбанаси, откриваме неговото име и личния му печат на първо място под изложението на този исторически извор. Изявява се и като дарител на храма „Рождество Христово“ в Арбанаси. Вероятно е, на определен етап, да е приел свещенически сан [Горанчев, В. 2017, с. 205].

Кирил Русович започва своята стопанска дейност като занаятчия и следвайки стопанската традиция на фамилията, положена от неговия дядо (Р. Николау), практикува терзийство. Информация за това черпим от теметгуат дефтера на Арбанаси от 1845–1846 г. [Георгиева, Г. 2014, с. 168].

Информация за стопанската активност на Кирил Русович откриваме и в документ № 157 на един от кодексите на Търновската митрополия, определен от Иван Снегаров като „Стар Търновски църковен кодекс“. Този исторически извор е спогодба (ἐπιλόγραφον αὐλικὸν καὶ ἐμμάρτυρον ἐξοφλητικὸν γράμμα) [Снегаров, И. 1936, с. 7], сключена на 1 август 1852 г. в Търново. В тази спогодба е записано: „*Братята и сестрите на покойния (τοῦ μακαρίτου) х. Панайот х. Атанасиу от Арбанаси (ἐξ Ἀλβανιτοχωρίου), който нямал мъжско дете, се явили пред търновския митрополит Неофит и клириците на Търн. митрополия и са изповядали, че всеки е получил съответната част от наследството на покойния си брат, след като се спогодили (συμβιβασθέντες) с неговите съдружници Константин и Кирил Ῥούσσοβιτς² за 12 000 гр., та е станало между тях Ἴπρὰ βὲ ἰσκάτ (sic) ἀμμέγι даβαδὰν βὲ κιαφέι μουταλαπαδὰν τουρ-κικώτερον εἰπέϊν³, и никой от наследниците вече няма право да търси нито обол от съдружниците на брата им, или от жена му Зои (Ζωῆς), или от сестрата на съдружниците. Потвърдено от търн. митрополит и от свидетелството на търн. клирици, удостоверението било дадено на Конст. и Кирил Русович“.*

Информацията се потвърждава от следващия, отразен в цитирания кодекс, документ под № 158. Представява удостоверение (νυπόγραφον καὶ μάρτυρον γράμμα) с дата 22 май 1853 г. Неговото съдържание е следното: „*Михалаки Константину уверява, че е взел от Кирила Русович наследствения си*

---

¹ Благодаря на доц. д-р Гергана Георгиева (ВТУ) за предоставянето на копие от документа.

² Русович.

³ Текстът е на турски език, изписан с гръцки букви.

дял от 2 000-те гр. на чича си (θεῖόν μου) иером. х. Илароин х. Атанасиу, брат на бездетния х. Панайот х. Атанасиу, според неговото писмено нареждане” [Снегаров, И. 1936, с. 8].

Цитираните исторически извори дават основание да допуснем, че през 1852 г. Кирил Русович вече се занимава с търговска дейност. Потвърждение за това откриваме в още два документа. Първият е цитираният по-горе теметгуат дефтер на Арбанаси от 1845–1846 г. В този извор единият от съдружниците на Кирил Русович, х. Панайот х. Атанасиу, е записан в като парчеджия, тоест като търговец на дребно [Георгиева, Г. 2014, с. 169]. Доходите му го поставят сред най-заможните жители на селището. Вторият документ, който свидетелства, макар и отново косвено, че в началото на 50-те години на XIX в. Кирил Русович е ангажиран с търговска дейност, предоставя информация за другия му съдружник – неговия брат Константин Русович, за когото от старите изследователи на историята на Арбанаси знаем, че в неизвестен период от време се установява в Букурещ, където открива кантора и се занимава с търговия [Папазов, Д. 1937, с. 73; Костов, Д. 1959, с. 27]. От този исторически извор разбираме, че събитието се е случило преди м. март 1853 г. Документът е изготвен на гръцки език и се съхранява във фонд 36 – Георги Попсимеонов на БИА в НБКМ. Той свидетелства не само, че в началото на 1853 г. Константин Русович живее в Букурещ, но и че се е утвърдил там и се ползва с уважението на своите съграждани. Документът се състои от две части. Първата представлява писмо с дата 30 март 1853 г. до Константин Русович. От съдържанието на документа разбираме, че той вече се е замогнал и че е избран за епитроп на училището в Арбанаси: „Светлината не диктува друго на кръвта на един благороден [човек], освен това да бъде благодетелен и да се покори с благодат на молбите на приятелите... И както удивителният Апелес⁴ е мислил за лишен от светлина онзи ден, в който не е успял да създаде поне две картини, така Ваша чест, когато бездействен не намира повод да употреби богатството, мислите [смятате] за безслънчев пътя в този ден. Тези неща [мисли] ме подтикваат да притичам [прибегна] и аз до извора на вашата доброта [благоволение], като моля да довършите с отзивчивост [готовност, усърдие, старание, желание] делото, на което дадохте начало и своята добра воля. Поради това, приятелю мой, Ви заявявам това, че по общо наше мнение те правим пълномощен епитроп на училището ни в селото ни, като ти изпращаме персонално общо наше писмо, за да се погрижите като подтиквате намиращите се там [на това място] съотечественици [родолюбци] да помогнат на училището ни...”

⁴ **Апелес** (на старогръцки: *Ἀπελλῆς*) (370 пр.н.е. – 306 пр.н.е.) – древногръцки художник. Известен е с голямото си майсторство. Рисувал е портрети на Александър Македонски, тъй като са били приятели. Родом е от Мала Азия, впоследствие се премества в Ефес. Умира с признанието на съвременниците си като пръв художник на Елада. Картините му не са запазени.

(„Ἐνδὸς εὐγενεοῦς ἄλλο δὲν τοῦ ἐρμηνεύει τοῦ αἵματος ἢ λαμπρότης, παρὰ νὰ εὐεργετῇ, καὶ νὰ ὑπακούῃ μὲ ἀγαθότητα τῶν φίλων τὰς παρακαλέσεις... Καὶ καθὼς ὁ θαυμαστός Ἀπελλῆς ἐνόμιζεν ἀφω-τιστον ἐκείνην τὴν ἡμέραν, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν ἤθελε ευρη τὸ ὀλιγότερον δύο γραμμᾶς, ἄλλο τόσον ἢ ἐλευθεροῦτης της, ὅταν ἀνεργος δὲν εὐρίσκη ἀφορμὴν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν εὐπορίαν, στοχάζεται ἀνήλιον τῆς ἡμερας ἐκείνης τὸν δρόμον ταῦτα μὲ παρακινῶν νὰ προστρέξω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν βρῦσιν τῶν χαρίτων της, παρακαλῶν τὰς τὴν νὰ τελειώσῃ μὲ προθυμίαν τὸ ἔργον, εἰς τὸ ὅποιον ἔδωκεν ἀρχὴν ἢ καλὴ της προαίρεσις. Ὅθεν τῇ διλοποιῶ φίλε μου τῷ ὅποι μὲ κοινὴ μας γνώμη σὲ κάμνωμεν πληρεξούσιον ἐπίτροπον τῆς Σχολῆς μας τοῦ χωρίου μας ὡς καθὼς σὲ πέμπαμεν καὶ ξεχωριστὸν κοινὸν μας Γρᾶμμα, διὰ νὰ λάβετε φροντίς παρακινούμενος τῶν αὐτόσε σοζωμένων πατριωτῶν μας διὰ νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν Σχολὴν μας”)

[**НБКМ, БИА**, ф. 36, ПА 3668].⁵

Втората част на цитирания документ представлява самото пълномощно, с което Константин Русович се назначава за епитроп на училището в Арбанаси [**НБКМ, БИА**, ф. 36, ПА 3668]⁶. Изготвено е на 28 март 1853 г.

Изложените факти, според които съдружниците на Кирил Русович от началото на 50-те години на XIX в. се занимават с търговия, показват, че най-вероятно и той е ангажиран със същия вид стопанска дейност.

По-пълноценна информация за осъществяваната от Кирил Русович търговска дейност се съдържа в запазената до наши дни гръкоезична част от архива на рода. Тя се съхранява в ДА – Велико Търново, във фонд 963 К – Търговска къща „Братя Русович“ – село Арбанаси. Съдържанието на документите дава основание да приемем, че в края на 60-те години на XIX в. функционира съдружие, в което участват не само Кирил и Константин Русович, но и техният брат Атанас Русович. Водеща роля има намиращият се в Букурещ Константин Русович. Кирил и Атанас са ангажирани с доставка на суровини и стоки от българските земи. В края на 60-те и началото на 70-те години на XIX в. Кирил Русович предприема редица пътувания. Те обхващат както българските земи (Русе, Бяла, Свищов, Варна), така и по-отдалечени територии и селища: Цариград, Скандалион (на остров Лимнос), Букурещ, Хърсово (днешния гр. Хършова в Румъния). При посещенията си в османската столица Кирил Русович отсяда в едно от местните средища на българските търговци – Балкапан хан. През този период част от обектите на търговска дейност на братя Русович са: свинска четина, сахтиани, мешини, кози, агнешки и заешки кожи, басма, коприна, мед⁷ (доставяна от Манчестър), червиш, анасон, къна и др. Част от тези суровини се набавят от българските земи (Ловеч, Севлиево, Стара Загора). Голяма част от стоките се изнасят за Букурещ.

В края на 60-те години на XIX в. в търговската дейност на фамилията се включва и синът на Кирил Русович – Димитър Русович, който в периода 1868–

⁵ Благодаря на доц. д-р Гергана Георгиева (ВТУ) за предоставянето на копие от документа. Пълният текст на документа вж. в [**Горанчев, В.** 2017, с. 54–56].

⁶ Пълният текст на документа вж. в [**Горанчев, В.** 2017, с. 54–56].

⁷ Има се предвид металът мед.

1873 г. се намира в Цариград. Оттам подпомага дейността на своя баща. Обект на търговски интерес са: свинска четина, кози кожи, анасон, къоселе⁸, маслини, розово масло. През този период Димитър Русович поддържа стопански контакти и със своя чичо, Константин Русович (в Букурещ). Представителите на фамилията активно използват полици като финансови инструменти. Техните контакти се простират от Трапезунд⁹ до Виена и Лайпциг.

Сред лицата, с които Кирил Русович поддържа връзки, срещаме следните имена: братя Гешоглу, братя Е. Паница, Никола Станкович, Никола Ковачев, Петраки Сп. Златов, Симеон Златов, Параскевас Бояджиев, Димитър Симеонов, Киро Попов, Стефан Камбуров, Тодор Лефтеров, Васил Стоянов, В. Златев, хаджи Колю С. Драгиев, Атанас Станов, Атанас Аврамов, Константин Радович, Йоанис Димитриу, Христо Попович, Христо Манов, Димитър Мирчев, Сава Илиев, Н. Геносов, Д. Шейгунис, братя Янцулис, Сотирис Кескарис, Аристакис ага Мохухоглу, Мардирос Казигиан и др.

През есента на 1874 г. Кирил Русович изпада в сериозна финансова криза. През следващите години икономическото му състояние постепенно се подобрява, но стопанската му дейност не достига предишните мащаби. В средата на 70-те години на XIX в. работи в съдружие с Никола Станкович. Обект на тяхната съвместна дейност е магазин в Букурещ. През 70-те години на XIX в. Кирил Русович работи и в съдружие с партньор на име Гиргица¹⁰. В случая обект на съвместна дейност е дюкян в Бяла (Русенско). Това партньорство е прекратено на 6 февруари 1878 г. Тогава Кирил Русович прави свой съдружник в това начинание един от по-малките си синове – Константин. Участие в търговията регистрират и други от синовете на Кирил Русович – Никола и Иларион.

През 1878 г. представителите на фамилията Русович отварят дюкян в Арбанаси. Осъществяват търговска дейност и в отдалечени селища, като Разград и Джумая¹¹. Съществуват основания да приемем, че дюкяните в Бяла и Арбанаси продължават да работят и през 1879 г. Кирил Русович е собственик на казан за варене на ракия в Бяла (Русенско). Вероятно е да е съсобственик на казан и в Плевен. Притежава и салхана в Арбанаси, която продължава да работи и след Освобождението [Горанчев, В. 2017, с. 331–334].

Документите, представени в публикацията, са от 60-те години на XIX в. Свидетелстват, че през този период Кирил Русович разполага със свободни капитали, които отпуска под формата на кредити. Предоставят информация и за механизмите и принципите, на които е базиран този вид дейност в средата на XIX в. От тях разбираме, че при предоставянето на кредити Кирил Русович подхожда гъвкаво, познавайки добре принципите в тази сфера. В документите е определен конкретен срок за погасяване на кредитите. Те са обезпечени с гаранция, която е под формата на недвижима собственост. Не е случаен и

---

⁸ Къоселе или къоселе – гъон (тур).

⁹ Трабзон.

¹⁰ Вероятно неговата фамилия е Бонов.

¹¹ Търговище.

фактът, че като залог Кирил Русович приема земи, засети с лозови насаждения. Този акт показва добро познаване на стопанската конюнктура в Арбанаси. По това време лозята са едно от основните доходоносни пера в земеделската дейност на селището. Документите са изготвени и подписани в присъствието на свидетели. Единият от тях е заверен с печата и подписа на прогонения от Търново и установил се в Арбанаси последен гръцки владика в Търново, Григорий. Фактът, че Кирил Русович се е „подсигурил“ чрез заверката от страна на висшия духовник показва, че е познавал добре действащите за времето практики, свързани с кредитно-лихварската дейност, и ги е прилагал в зависимост от възникналите обстоятелства. В случая можем да допуснем, че Кирил Русович се е възползвал от услугите на владиката в качеството му на нотариус, защото е осъзнавал проблемността в практическото изпълнение на договорката. Това се потвърждава и от факта, че според постигнатата договореност той се отказва от част от сумата, която е дал под формата на кредит.

Документите свидетелстват, че Кирил Русович проявява гъвкавост и при разрешаването на финасово-стопански казуси, при които неговите длъжности не са в състояние да погасят получените кредити в договорения срок. Склонен е на разсрочване, както и на покриване на кредита с продукцията (реколтата от лозето на един от кредитополучателите). Фактът, че Кирил Русович не се възползва от възможността да реши възникналия стопански казус по най-лесния начин, като вземе заложения имот, дава основание да допуснем, че целта му не е постигането на бърза печалба. Това дава основание да приемем, че Кирил Русович има по-дълбок поглед върху същността на стопанска дейност. Можем да допуснем, че зад евентуалния фалит на неговите длъжности, които се явяват в известен смисъл и негови партньори, той вижда опасност за ограничаване на собствените му стопанските перспективи.

Документ 1
1867 ноември 13, Арбанаси
Свидетелство
Сегментиран текст на гръцки език

Μαρτυρικόν

Οἱ ὑποφαινόμενοι μαρτυροῦμεν ἐπειδή εὐρέθημεν παρῶν, ὅταν ἐσυμβιβάσθησαν ὁ Κ[ύρι]ος Χ Κύριλλος Δ. Ρούσσοβιτς, μέ τόν Κ[ύρι]ον Γιέννιου Ἰωάννου Γάπροβαλη, διά τήν διαφοράν, ὅπου εἶχον μεταξύ των κατά τό ἔτος 186...¹ ἀπό γρ. 8591: ὀκτώ χιλιάδες πεντακόσια ἐνεννῖντα ἕν, εἶχεν νά λαμβάνη ὁ Ῥηθεῖς Χ. Κύριλλος παρὰ τοῦ Γιέννιου, ὅστις ὑστερούμενος σωστά νά τά πληρώση, ὡς τά ἔλαβεν ἔμεινον σύμφωνοι παρῆρησία ἡμῶν, νά τοῦ μετρήσῃ ὁ ρήθεις Γιέννοξάντι τῶν 8 591: μόνον γρόσια τέσσαρες χιλιαδες ἀρ. 4 000: διά τάς 2 000: δύο χιλιάδες τοῦ ἔδοσεν ἕν ἀμπέλι εἰς Σιαμάκι καί ἕνα μπαχτζῆν εἰς ἀλβανιτοχωρι εὐ-ρισκόμενον καί

¹² Текстът е увреден.

τά δύο κτήματα ιδικά του, τά δέ ρῆστᾱ γρόσια δύο χιλιάδες 2 000: ἐπὶ συμφωνία μετὰ ἓνα χρόνον νά τά ἀποπληρώσῃ εἰς διορίας δυῶ ἀνά 6 / μῆνας. τά ὅποια ἀπλήρωτα στέκονται, ἐπειδὴ ἔλειψεν τότε ἀκόμη ὁ ρήθεις Γιέννος. καί ἐπειδὴ εἰς τήν συννένοσην εὐρέθημεν παρόντες καί ἡμεῖς ἐκεῖ, ἔνεκα τούτου ἐν φόβῳ θεοῦ καί καθαρῶ συνει-δῶτι μαρτυροῦμεν.

ἀλβανιτοχῶρι. 13. 9βρίου 1867.

Λάμπρος γγέντζιου μάρτιρ

Παναγιῶτι μαρκού μαρτη

Иванъ Димитръ свидетел¹³

†Τορνόβου Γρηγόριος¹⁴ βεβαιοῖ τό γνήσιον τῶν ἀνωτέρω τριῶν ὑπογ-ραφῶν¹⁵.

Превод на български език

Свидетелство

Долуподписаните свидетелстваме, понеже присъствахме когато се спогодиха г[оспод]ин х[аджи] Кирилос Д. Русович с г[оспод]ин Геню Йоану Габровали¹⁶ относно спора, който имаха помежду си през 186.¹⁷ за гр[оша] 8591, осем хиляди петстотин деветдесет и един, [който] имаше да получава гореспоменатият х[аджи] Кирилос от Геню, който се забави да ги плати точно навреме, както ги получи. Съгласиха се в наше присъствие¹⁸ да му брои гореспоменатият Генос вместо 8591 [гроша] само гроша четири хиляди, циф[ром] 4000. За 2000, [сиреч] две хиляди [гроша] му даде едно лозе в Сиамаки и една градина, намираща се в Арбанаси, и двата имота негови. А пък остатъка [от] гроша две хиляди, [цифром] 2000, по договорка след една година да ги доизплати в срок [на] два [пъти] на 6 месеца, които неплатени стоят, понеже тогава още отсъстваше гореспоменатия Генос. И понеже ние бяхме на това място в съгласие свидетели, поради това в страх от Бога и ясно съзнание свидетелстваме.

Арбанаси, 13 ноември 1867 [година].

Ламброс генчу свидетел

Панайоти марку свидетел

Иванъ Димитръ свидетел¹⁹

Търновски [митрополит] Григори[ос] потвърждава истинността на горните три подписа.

¹² Текстът е увреден.

¹³ Този ред е написан на кирилица.

¹⁴ Това е подписът на Търновския митрополит Григорий.

¹⁵ След този текст е поставен печатът на Търновския митрополит Григорий.

¹⁶ Вероятно габровец, тоест от Габрово.

¹⁷ Текстът е увреден и последната цифра от годината не се чете.

¹⁸ В документа е използвана думата ἡ παρρησία – дръзновение, но вероятно пишещият е имал предвид ἡ παρουσία – присъствие.

¹⁹ Този текст е написан на кирилица.

ДА – В. Търново, Ф. 963К, оп. 1, а. е. 43, хартия бледожълта, фабрична, подпис и печат на Търновския митрополит Григорий. В централната част на печата е разположен продълговат герб, обграден с клонки, а над него корона с кръст. Във външната част в полукръг, на два реда е изписан текст на кирилица. Във външния: „Митрополитъ Търновскій“, а във вътрешния: „Григоріа“.

Документ 2
1861 май 4, Арбанаси
Документ
Сегментиран текст на гръцки език

Ἐγγραφον

Διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφον ὁμολογῶ ὁ ὑποφαινόμενος, ὅτι ἐδανείσθηκα παρὰ τοῦ κυρίου Κυριλλου Δ. Ρούσσοβιτζ γρ. 6 000 ἤτοι γρόσια ἕξ χιλιάδες, διὰ τὰ ὁποῖα ἀντὶ χρημάτων μοι δίδει κρέδητον πρὸς τὸν Βαγγέλη Σλάβη ἵνα λαμβάνω ἀπὸ τὴν ποβάρνην τους εἰς Πλεύνην ρακίον, ἐκ διαλημάτων, δηλαδή, ἀφοῦ λάβω διὰ τρεῖς 3 χιλιάδες γρ. ρακίον, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ταξιδίου μου θὰ τῷ παραδώσω τὰς ἄνω τρεῖς χιλιάδες γρόσια ὁμοῦ μέ τὸν λ/σμον καθαρὸν. Θέλω λάβει δι' ἄλλας τρεῖς καὶ οὕτως δηλαδή εἰς τὸ κάθε ταξίδι, ὅταν ἔρχομαι ἀπ' ἕξω θὰ τῷ παραδίδω τὸν λ/σμόν. καὶ οὗτος θὰ ἐξακολουθήσω, καὶ ἕως τὸν ἅγιον Δημήτριον ἔτος 1861 ἕνα 8/βρίου 26 θέλω πληρώσει ὅλον τὸ χρέος μου τοῦ Βαγγέλη Σλάβη. Ἄν τὸ ἐναντίον καὶ δέν πληρώσω τὸ χρέος μου εἰς τὴν προθεσίαν, τότε νὰ ἔχει τὸ ἐλεύθερον ὁ κύριος Κύριλλος Δ. Ρούσσοβιτζ νὰ πουλήσῃ ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως τὰ ἀμπέλια μου καὶ λοιπα ἐνώπιον ἀξιοπίστων μαρτύρων, τὰ ὁποῖα καταθέτω ἐνεχε[ί]ρα ὁμοῦ με τὰ δύο τάπια ἀπὸ 5 πέντε στρέματα ἀμπέλια εἰς χόματα Ἀλβανιτοχωρίου καθὼς διαλανβάνονται εἰς τὰ ἐγγράφα μου μέ τούς γιτόνους, ἐκ τῶν ὁποῖον ὁμως ἀν περισεύση τί θὰ τὰ κρατίση διὰ τας ἕξη χιλιάδες πρὸς ἐμπιστύνην, ἂν ὁμως ἐλείψῃ τι θὰ τὰ ἀποπληρώσω. καὶ οὕτως ἐνώπιον ἀξιοπίστων ὑπογεγραμμένων μαρτύρων, μέ καλὴν θέλησιν καὶ ὁμόνοιαν ὑποφαίνομαι.

1861 Μαΐου 4
Ἀλβανιτοχωριον

михаль: юванувъ
уверавам :гораснити
и давам: тапиити

Δημήτριος Ιανούλοφ
Μάρτης
Χρίστους Γεοργίου
Μάρτις

.....²⁰

μαρτις
.....²¹

²⁰ Мастилото е избеляло и не се чете името на свидетеля.

²¹ Мастилото е избеляло и не се чете името на свидетеля.

Превод на български език

Документ

С настоящия документ признавам долуподписаният, че получих в заем от господин Кирил Д. Русович гр[оша] 6 000, тоест гроша шест хиляди, за които вместо пари ми дава кредит към Вангели Слави за да получа от тяхната поварня²² в Плевен ракия на части, тоест след като получа за три хиляди гроша ракия при връщането от пътуването ми ще му предам гореспоменатите три хиляди гроша заедно с изчистената с[ме]тка. Ще взема за другите три [хиляди гроша] и по този начин, тоест при всяко пътуване, когато идвам отвън ще му предам с[мет]ката. И по този начин ще продължа и до Димитровден 1861 година, октомври 26 ще платя целия си дълг на Вангели Слави. Ако напротив не платя дълга си в срока, тогава да бъде свободен господин Кирил Д. Русович да продаде без съдебно решение лозята ми и други, които залагам пред надеждни свидетели заедно с двете тапии за по 5 декара лозя в земите [землището] на Арбанаси, както се опоменават в документите ми, със съседите, които ще задържи като гаранция за шестте хиляди гроша ако няма с какво да изплатя дълга си. И така пред надеждни, подписали се свидетели доброволно и [в знак] на съгласие се подписвам.

1861, май 4

Арбанаси

Димитриос Янулов

свидетел

Христус Георгиу

свидетел

Михалъ : Юванувъ

уверавамъ : горъснити

и давамъ : тапиити²³

.....²⁴
ДА – В. Търново, Ф. 963К, оп. 1, а. е. 47, хартия бледожълта, фабрична.

Документ 3

1868 юли 19, Турно Мъгореле

Договор

Сегментиран текст на гръцки език

Σιφουνιτικόν

σήμερον εσιφονισαμε ιμίς εκατοθεν η̄ποφενομενι με τον Κιρ. Κιρολα
διμητριου ρουσουβιτζ̄ όπου χριστουσε ο σιζιχос μου μιχαλις το ριθενδος 3403:
ε̄πε̄δῑ ε̄π̄ῑρῑ τον καρπον του αμπελίου ε̄ος̄ τιν̄ σιμερον̄ διοῡ χ̄ρόνιᾱ καῑ ξε̄λε̄φτον̄τᾱ τᾱ

²² Готватница. – В: Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. София, 1998, с. 353. В случая вероятно става дума за място за варене на ракия.

²³ Текстът е написан на кирилица.

²⁴ Следват два реда, които са заличени. Името не се чете, следва думата мартир (свидетел).

εξοδα του αμπελιου μενουν γροσια ηνεκοσια αφερонδας αυτα από τὰ ἄνου μενουν
δίου χιλιαδι και πενδακοσια τρια γροσια δια να να χρισστι και ἐσίνε-νουιθουμεν
σίμερον δια να να λαβι τον καρπον του αμπελιου ἀλά 3: ητι τρια χρονια και να
ἐξουφνισι το χρεοσ του και ὅταν λαβι εἷς τρια δε τόν καρπόν θέλουμε τὸ ελεβθιρον
να λαβουμε τὸ ἀμπελι από τόν κριον ρουσούβιτζ τὸ ὄπέον εδουσαμε ὅσουν ο ανδρας
μου τοσουν κε εγου ενεχιρον δια το χρεοσ και διδουμε το παρον σιφνονιτικον εἰς
χιρασ του πρὸς ασφαλιαν του και δεν εχι κανις να τον ενοχλι από τόν σινγενον μου
ἴνε περιξουδος ὃς ηθιος ικουκιρις δια να λαβι τρις χρονους τον καρπον από τιν
σιμερον και μιν ηξεβρουντας να να ἡπογραψου και βαζου τον αδελφον μου να
ιπογραψι

1868 ιουλια 19 Турноу мугореле

смиради каи Михало

μαρτις γεοργιος νικολαου

γράφου και μαρτιρῶ

свидет: Гавриіла Данчу

сіάρο νικόлаου

свидетел Ганчу Ганювь

I. Ανττεντῆ μαρτυρῶ.

Превод на български език

Договор

Днес се договорихме ние долуподписаните с господин Кирила Димитриу Русович²⁵ относно дълга, който има съпругът ми Михалис към споменатия [от] 3403 [гроша]. Понеже взе плода от лозето до днес [за] две години и приспадайки разходите от лозето стават²⁶ гроша деветстотин. Изваждайки ги от горната [сума] остават две хиляди петстотин и три гроша да издължи. И се споразумяхме днес за да вземе реколтата²⁷ от лозето още 3, сиреч три години и [съпругът ми] да изплати дълга си. И когато получи за три [години] реколтата²⁸ искаме да получим освободено от господин Русович лозето, което дадохме както мъжът ми, така и аз [в] залог за дълга. И даваме настоящия договор в негови ръце за негова сигурност за да не може никой да го безпокои от [страна] на роднините ми. [И] той е морален стопанин за да получи [за] три години реколтата²⁹ от днес [нататък]. И незнаейки да се подпиша поставям брат ми да подпише.

1868, юли 19, Турно Мъгореле

Смиради и Михало

Свидетел Георгиос Николау

пиша и свидетелствам

свидет[ел] Гавриіла Данчу³⁰

Сиаро Николау

свидете[л] Ганчу Ганювь³¹

I. Антенти свидетелствам

ДА – В. Търново, Ф. 963К, оп. 1, а. е. 48, хартия бледожълта, фабрична.

²⁵ Става дума за Кирил Димитров Русович.

²⁶ В документа е използван глаголът *μίνω* – ‘оставам’ – с формата за трето лице мн. число (*μίνου*) със значение ‘остават’.

²⁷ В документа е използвана думата *καρπίς* – ‘плод, резултат, постижение’.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Архивни източници/извори

ДА – В. Търново, Ф. 963К – Държавен архив – Велико Търново, Ф. 963К [Darzhaven arhiv – Veliko Tarnovo, F. 963K]

НБКМ, БИА, ф. 36, ПА 3588 – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Български исторически архив, ф. 36, ПА 3588. [Natsionalna biblioteka “Sv. sv. Kiril i Metodiy”, Balgarski istoricheski arhiv, f. 36, ПА 3588].

НБКМ, БИА, ф. 36, ПА 3668 – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Български исторически архив, ф. 36, ПА 3668. [Natsionalna biblioteka “Sv. sv. Kiril i Metodiy”, Balgarski istoricheski arhiv, f. 36, ПА 3668].

Публикации

Георгиева, Г. 2014 – Гергана Георгиева. Арбанаси през XV–XIX век. Социално-икономически профил. Варна. [Gergana Georgieva. Arbanasi prez XV–XIX vek. Sotsialno-ikonomicheski profil. Varna].

Горанчев, В. 2017 – Веселин Горанчев. Родът Русович от Арбанаси през XVIII–XIX век – родова история, стопанска и обществена дейност (по гръкоезични извори). Дисертация за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“. В. Търново, 2017 (непубликувана). [Veselin Goranchev. Rodat Rusovich ot Arbanasi prez XVIII–XIX vek – rodova istoria, stopanska i obshtestvena deynost (po grakoezichni izvori). Disertatsiya za pridobivane na obrazovatelna i nauchna stepen „Doktor“. V. Tarnovo, 2017. (nepublikovana)].

Горанчев, В. 2017 – Веселин Горанчев. Руси Николау – родоначалникът на рода Русович от Арбанаси. – В: Известия на РИМ – В. Търново, кн. XXXII, 2017. [Veselin Goranchev. Rusi Nikolau – rodonachalnikat na roda Rusovich ot Arbanasi. – V: Izvestia na RIM – V. Tarnovo, kn. XXXII, 2017].

Костов, Д. 1959 – Д. Костов. Арбанаси. Научно-популярен очерк. София, 1959. [D. Kostov. Arbanasi. Nauchno-populyaren ocherk. Sofia, 1959].

Папазов, Д. 1937 – Димитър Папазов. Село Арбанаси, лични спомени и събрани данни. – В: Сборник на БАН, кн. XXXI, 1937. [Dimitar Papazov. Selo Arbanasi, lichni spomeni i sabrani dannii. – V: Sbornik na BAN, kn. XXXI, 1937].

Снегаров, И. 1936 – Иван Снегаров. Старият търновски църковен кодекс. – В: ГСУ БФ. Т. XIII, София, 1936. [Ivan Snegarov. Stariyat tarnovski tsarkoven kodeks. – V: GSU BF. T. XIII, Sofia, 1936].

---

²⁸ Отново е използвана думата καρπίς – ‘плод, резултат, постижение’.

²⁹ Отново е използвана думата καρπίς.

³⁰ На кирилица.

³¹ На кирилица.

Μαθηματικά.

Οι υποστηρικτές μαθηματικά... 1864

Χρήστος... 1864

Επιτομή

Οι τριγωνομετρικοί... 1864

Χρήστος... 1864

Επιγραφή

Επιγραφή... (Faint handwritten text in Greek script, likely a commemorative inscription or a list of names and dates.)

1868... (Handwritten text at the bottom of the page, including a date and possibly a signature or name.)